

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
**SİVİL TOPLUMLA
İ L İ Ş K İ L E R**
G E N E L M Ü D Ü R L Ü Ğ Ü

“Bu proje T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından desteklenmektedir.”

Bu makale Anayasa Hukukçuları Derneği tarafından gerçekleştirilen “Cumhuriyet’in 100. Yılında Demokrasi Hafızasının Oluşturulması Projesi” kapsamında kaleme alınmıştır.

Av. Cüneyt TORAMAN¹

¹ Avukat

28 ŞUBAT DARBE YARGILAMALARI

Hukuk devleti, (normatif anlamda) devlet mekanizmasının işleyişini düzenleyen kurallar bütünüdür. Bu kuralların başında da halkın yönetime katılması ve el değiştirmesi formülasyonları gelmektedir. Halk, seçtiği temsilcileri eliyle yönetime katılmakta, meşru temsilin temelini de “sandık” oluşturmaktadır. Dolayısıyla, siyasal iktidar ile halk arasında temsil ilişkisi söz konusudur. Halkın iradesini etkileyen unsurlar olsa da, demokratik sistemlerde, **siyasal iktidarlar, halkın oylarıyla** belirlenmektedir. Bu durum, siyasal iktidarların meşruiyetinin de temelini oluşturmaktadır. Demokratik sistemlerde, Anayasalar ve yasalar, “halk” ile “siyasal iktidar” arasındaki bu ilişkinin sürekliliğini sağlayacak hükümler içermekte, halkın oylarıyla göreve gelen siyasal iktidara yönelik, halkın iradesini devre dışı bırakan (hukuka aykırı) yöntemler, “cezai yaptırıma” tabi tutulmaktadır.

Cebir ve şiddet yöntemleriyle iktidarı ele geçirme (darbe) teşebbüsü, doğrudan doğruya “**hukuk düzenini**” hedef alması ve sistemi işlemez hale getirme riski sebebiyle, suç kartelasının en tepesinde yer almaktadır. Darbeye teşebbüs, bütün ülkelerde ağır bir suç olarak kabul edilmekte ve ağır yaptırımlara tabi tutulmaktadır. Buna rağmen, (Türkiye dahil) pek çok ülkede, bu suçun işlendiği ve başarıya ulaştığı da bilinmektedir. Darbeye teşebbüs suçunun ortak özellikleri bulunmakla birlikte, her ülkenin özel koşulları da etkili olmaktadır. Bu çalışmamızda, 28 Şubat darbesi ekseninde, “Türkiye’deki darbelerin” sebeplerini, beslendiği kaynakları, darbenin gelişim sürecini, sonuçlarını, yargının tutumunu, 28 Şubat darbesiyle ilgili yargılama sürecinin, dününü, bugününü ve yarınını ele almaya çalışacağız.

Yöntemi ne olursa olsun, **bütün darbelerin**, “dış destekli” olduğu, son derece örgütlü ve çok failli bir suç olduğu, toplumun tamamının hak ve özgürlüklerini hedef aldığı, (sosyal, siyasal, ekonomik, vs.) ağır tahribatlara sebep olduğunun altını çizmek gerekir. Bilindiği üzere Türkiye, CHP’nin tek parti diktatörlüğünden çok partili hayata (demokrasiye) uluslararası konjonktürün zorlamasıyla geçmiştir. Demokrat Parti, şaibeli 1946 seçimlerinin ardından 1950 yılında iktidara gelmiş, 1960 yılında gerçekleştirilen darbeye düşürülmüştür. 1960 darbesi, savaş sonrasında Türkiye’yi ABD ekseninde tutmak için yapılmıştır. Darbenin gerçekleştirilmesinde, CHP’nin atadığı bürokratlar önemli rol oynamıştır. Üç genel seçim deneyimiyle, seçimle iktidara gelemeyeceğini gören CHP, çareyi “oyunun kurallarını” yeniden belirlemek suretiyle, “iktidara gelecek bütün siyasi partileri CHP’lileştirmede” bulmuştur. 1961 Anayasası, katı bir askerî vesayet düzeni kurmuş, deyim yerindeyse “darbeyi otomatik” bağlamıştır. 1961 Anayasası dikkatli bir şekilde incelendiğinde, devletin en temel

kurumlarına vasi tayin edildiğini (Yasama organına Anayasa Mahkemesi, hükûmete MGK, Yargıya HSYK, Radyo ve TV'ye RTÜK, üniversitelere YÖK vs.) bütün kurumların böylece kontrol altına alındığını görecektir. Anayasadaki askere özel yargı organları, askerin yargı denetimi dışına çıkarıldığını göstermektedir. 1960 darbesinden sonraki bütün darbelerin ve askeri müdahalelerin kaynağı, bizatihi 1961 anayasasıdır. 12 Eylül 1980 darbesi de ABD'nin eseridir. 1979 yılında İran'da gerçekleştirilen devrimin Türkiye'ye sıçramasını önlemek ve 1980'den önce, hükûmetlerinin kurulmasında anahtar rolünü oynayan MSP'yi sistemin dışına atmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Paul Henze'nin darbeyi sahiplenmesi ve 1980 darbesinden sonra ilk seçimde %10 seçim barajının getirilmesi bunun kanıtıdır.

28 Şubat darbesi de, 1989 yılında Rusya'da komünizmin çökmesiyle, "ABD'nin, komünizm tehlikesinin yerine İslam'ı ikame etmesinin" bir sonucudur. ABD, 1989'den önce komünizmin yayılmasına set oluşturan "yeşil kuşak" projesini terketmiş, İslam'ı birinci tehdit olarak nitelmiştir. ABD'nin bu politika değişikliği, müttefiki bütün ülkelerde uygulamaya konulmuştur. Bu politikanın Türkiye'ye uyarlanması, geniş halk kitlelerinin sindirilmesi, (diğer darbelere oranla) oldukça uzun bir süreci gerektirmiştir. 1989 yılının Aralık ayında MİT müsteşarı Teoman Koman'ın, Başbakanlık'a gönderdiği bir yazıyla başlayan darbe süreci, 1990 yılında başlayan faili meçhul cinayetlerle ve aynı plan çerçevesinde, kamu kurumlarında geniş kapsamlı bir tasfiye ve kadrolaşmayla devam etmiştir. Darbenin alt yapısı hazırlandıktan sonra, Refah-Yol hükûmeti kurulmadan önce planlanan oyun sahneye konulmuş, hükûmet düşürülmüştür. Yerine kurulan yeni hükûmet döneminde, "irticai terör örgütleri" (!) listeleri hazırlanmış ve sivil toplum örgütleri, İslami grup ve cemaatler terör örgütü olarak nitelendirilmiştir. Darbenin başladığı tarihten yakın zamana kadar, milyonlarca kişi bu darbenin mağdurları olmuştur.

Darbeyi gerçekleştirenlerin siparişi üzerine hazırlanan 1982 Anayasası, darbe teşebbüslerini soruşturmaya ve yargılamaya imkan vermediği için, kolluk kuvvetleri ve savcılar, onlarca yıl görevlerinin gereğini yapamamış, birkaç savcının cılız girişimi de, HSYK tarafından önlenmiştir. Ordunun kendi içindeki hesaplaşmalarını saymazsak, Türkiye'de "ilk ciddi darbe soruşturması", 2007 yılında Ak Parti'nin desteğiyle başlamıştır. 12 Eylül 2010 tarihinde gerçekleştirilen referandumla, Anayasadaki darbe yargılamasının önündeki engeller kaldırılmış, darbelerle ilgili soruşturma ve yargılama sürecinin önü açılmıştır. Ancak, 1980 darbesiyle ilgili soruşturma, darbeyi gerçekleştiren 5 kuvvet komutanından hayatta olanlarla sınırlı tutulmuş, 28 Şubat darbesiyle ilgili soruşturma da, 28 Şubat darbesinin bileşenlerinden BÇG ile sınırlı tutularak, çoğu asker kişiler hakkında dava açılmıştır.

Yargılama devam ederken, emniyet ve yargı içinde yuvalanan bir cuntanın “belli davaları” örgütün amaçları doğrultusunda yönlendirdiği, darbenin bileşenlerinden önemli bir kısmını (kasıtlı olarak) devre dışı bıraktığı (himaye ettiği) ortaya çıkmıştır. Milyonlarca insanın gözleri önünde sahneye konulan; medyanın, sermayenin, siyasetçilerin, askerinin, siyasilerin, STK’ların (!), vs. katılımıyla gerçekleştirilen bir darbeye ilgili olarak, sınırlı sayıda askerin yargılanmasının “**darbe yargılaması**” olarak nitelenemeyeceği açıktır. Bu soruşturmayı yürütenlerin ve yargı içindeki uzantılarının deşifre olması, sınırlı da olsa tasfiyesi, 28 Şubat davasında bugüne kadar yaşanan aksaklıklar için yeni bir umut ışığı olarak bizleri umutlandırmaktadır. 28 Şubat darbesinin “diğer bileşenleriyle” ilgili soruşturmanın halen devam ettiğini hatırlatarak; bu soruşturma ivedi olarak tamamlanır, kamu davası açılır ve bu dava mevcut davayla birleştirilirse, gerçek anlamda 28 Şubat darbesinin yargılanmaya başladığından söz edebiliriz. Üzerinden 20 yıl geçmesine rağmen, bu darbenin faillerinin yargılanması, pek çok açıdan önem taşımaktadır. En önemli yanı, bu darbeye katılanlara, “darbeye teşebbüsün suç olduğunu ve ağır bir cezayı gerektirdiğini” hatırlatması, topluma da “bu darbelerin ne kadar tehlikeli ve toplumun bütün kesimlerine ne kadar zarar verdiğini” göstermesi olacaktır.